

РЕНДЮК ТЕОФІА

доктор історичних наук, старший науковий співробітник відділу «Український етнологічний центр» Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України

RENDIUK TEOFIL

a Doctor of History, senior research fellow at the NASU M. Rylskyi IASFE *Ukrainian Ethnological Centre Department*

Бібліографічний опис:

Рендюк, Т. (2019) Українці Румунії: етнокультурна історія і сучасний стан. *Народна творчість та етнологія*, 4 (380), 5–15

Rendiuk, T. (2019) Ukrainians of Romania: Ethnocultural History and Current State. *Narodna tvorchist ta etnolohiya [Folk Art and Ethnology]*, 4 (380), 5–15

УКРАЇНЦІ РУМУНІЇ: ЕТНОКУЛЬТУРНА ІСТОРІЯ І СУЧАСНИЙ СТАН

Анотація / Abstract

Проаналізовано історичні аспекти, пов'язані з появою предків українців на території сучасної Румунії. Достеменно доведено, що значна частина українців Румунії є автохтонним населенням регіону. Водночас продемонстровано, що українці Добруджі та дельти Дунаю є нащадками запорізьких козаків, а ті, що проживають у Банаті (Захід Румунії), є переселенцями з території нинішньої Закарпатської області України.

Зазначено, що українці в Румунії компактно проживають переважно в чотирьох історичних регіонах: на Мараморощині (північний регіон країни, який межує із Закарпатською та Івано-Франківською областями України – понад 31 тис. осіб), на Південній Буковині (північно-східний регіон, суміжний з Чернівецькою областю – 5,7 тис. осіб), у Добруджі (південно-східний регіон, розташований через Дунай від Одеської області – 1,3 тис. осіб) та у Східному Банаті (західний регіон Румунії – 8,6 тис. осіб). Упродовж ХХ – на початку ХХІ ст., унаслідок різних причин – політичного, соціально-економічного або освітньо-культурного характеру, сформувалася відносно незначна діаспора в Бухаресті: за даними перепису населення Румунії 2011 року, вона складала 318 осіб. Водночас слід підкреслити, що етнічні українці проживають у кожному з 40 повітів Румунії, що також засвідчили дані перепису населення. Так, у повіті Алба офіційно було зареєстровано 39 етнічних українців, Арад – 840, Арджеш – 29, Бакеу – 51, Біхор – 107, Бистриця-Несеуд – 104, Ботошань – 644, Брашов – 89, Бреїла – 21, Бузеу – 11, Васлуй – 9, Вилча – 29, Вранча – 15, Галац – 82, Горж – 33, Димбовіца – 18, Джурджу – 13, Долж – 26, Караш-Северін – 4118, Келераш – 16, Клуж – 129, Ковасна – 28, Констанца – 257, Марамуреш – 36 685, Мехедінць – 28, Муреш – 41, Нямц – 42, Прахова – 34, Сату Маре – 1362, Селаж – 39, Сібіу – 55, Сучава – 949, Телеорман – 5, Тіміш – 6468, Тулча – 3847, Харгіта – 29 та у повіті Хунедоара – 239 осіб українського походження.

Наведено офіційну позицію румунської влади стосовно розподілу українського етносу на власне українців, русинів та гуцулів (як окремих національностей), що не відповідає дійсності й спростовано навіть самими румунськими вченими. Офіційне визнання Бухарестом русинів і гуцулів окремими етнічними групами – це ні що інше, як спроба штучного «розмивання» української громади країни, прагнення до її організаційного роздроблення та зменшення її ролі, потенціалу і питомої ваги в румунському суспільстві. Така упереджена позиція була своєрідною реакцією влади

на визнання Україною румунів і молдован окремими етносами. Стало очевидним, що через впровадження такої політики офіційний Бухарест вживає заходів, щоб легітимізувати розкол української меншини Румунії на різні етнічні групи шляхом легалізації результатів загальнонаціональних переписів населення, під час яких до переліку національностей штучно були внесені «гуцули» і «русини».

Представлено як негативне явище процес стрімкого скорочення чисельності українців Румунії, що є наслідком їх послідовної асиміляції, та визначено завдання української сторони, спрямовані на збереження їх національної ідентичності.

Ключові слова: українська громада Румунії, автохтонні українці, історичні та етнографічні регіони розселення та проживання, проблема ідентичності русинів та гуцулів Румунії, Союз українців Румунії, Демократичний союз українців Румунії, сучасний стан забезпечення культурно-національних прав українців Румунії.

Historical aspects connected with the appearance of the Ukrainians ancestors on the territory of modern Romania are analyzed. It is proved for certain, that the vast majority of Ukrainians in Romania are an autochthonous population with long-standing roots in the region. At the same time, it is demonstrated that the Ukrainians from Dobrogea and the Danube Delta are the descendants of the Zaporizhian Cossacks, living in Banat (West of Romania), the migrants from the territories of the modern Transcarpathian oblast of Ukraine.

It is noted that Ukrainians in Romania live compactly mainly in 4 historical districts: in Maramuresh region (the Northern part of the country bordering on the Transcarpathian and Ivano-Frankivsk regions of Ukraine – more than 31 thousand), in Southern Bukovyna (North-Eastern region, which borders on the Chernivtsi oblast – 5,7 thousand), Dobrogea (South-Eastern region, located across the Danube from the Odessa region – 1,3 thousand) and in Eastern Banat (in the Western region of Romania – 8,6 thousand). During the XX to the early XXIst centuries, due to various political, socio-economic, or educational-cultural reasons – a relatively small diaspora in Bucharest has been formed: according to the census of Romania in 2011, it is 318 people. At the same time, it should be emphasized that the ethnic Ukrainians are prevalent in Romania in each of the 40 counties, as it is confirmed with the census data. Thus, in the county of Alba 39 ethnic Ukrainians are registered officially, Arad – 840, Arges – 29, Bakuu – 51, Bihor – 107, Bystrica- Neseud – 104, Botosani – 644, Brasov – 89, Braila – 21, Buzau – 11, Vaslui – 9, Vilch – 29, Vrançh – 15, Galats – 82, Gorzh – 33, Dymbovits – 18, Giurgiu – 13, Dolzh – 26, Karash-Severin – 4 118, Kelerash – 16, Cluj – 129, Kovasna – 28, Konstantin – 257, Maramuresh – 36 685, Mehedinets – 28, Mureş – 41, Neamts – 42, Prakhova – 34, Satu Mare – 1 362, Selagh – 39, Sibiu – 55, Suceava – 949, Telemorman – 5, Timiş – 6 468, Tulcea – 3 847, Hargita – 29 and Hunedoara County – 239 people of Ukrainian origin.

An official position of the Romanian authorities concerning the division of the Ukrainian ethnic group into Ukrainians themselves, Rusyns and Hutsuls as separate nationalities as one that is not consistent with reality is shown and it is emphasized that the Romanian scientists themselves have denied it. The official recognition of Rusyns and Hutsuls by Bucharest as separate ethnic groups from Ukrainians is nothing more than an attempt to *blurry* the Ukrainian community of Romania artificially, aspiration for its organizational fragmentation and diminution of its significance, potential and relative importance in Romanian society. Such a preconceived position has become a peculiar reaction of Bucharest on Ukraine recognition of Romanians and Moldovans as separate ethnic groups. It has become apparent that through the introduction of such a policy, the official Bucharest takes measures to legitimize the split of the Ukrainian minority of Romania into various ethnic groups by way of legalization of the results of national censuses of the population, during which the *Hutsuls* and *Rusyns* have been introduced artificially into the nationality list.

The process of a swift reduction of a number of Ukrainians in Romania is presented as a negative phenomenon. It is a consequence of their consistent assimilation. The tasks of the Ukrainian side aimed at the preservation of their national identity are defined.

Keywords: Ukrainian community of Romania, autochthonous Ukrainians, historical and ethnographic regions of resettlement and residence, the problem of identity of the Rusyns and Hutsuls of Romania, the Union of Ukrainians of Romania, the Democratic Union of Ukrainians of Romania, the current state of securing of cultural and national rights of Ukrainians in Romania.

Українська громада Румунії посідає третє місце за чисельністю, після угорської меншини (1,2 млн осіб, або 6,6 % від загальної кількості населення країни) та ромської (621,5 тис. осіб, 2,5 %). За даними останнього перепису населення Румунії (2011), етнічних українців нараховується 50,9 тис. осіб

(0,27 %), що на 14,5 тис. осіб менше, ніж за переписом 1992 року [14, р. 8]. Отже, етнічні українці Румунії стикаються з незворотним процесом асиміляції та румунізації.

У цьому контексті не слід нехтувати неофіційними даними Союзу українців Румунії (далі – СУР), згідно з якими, у цій державі

реально проживають до 300 тис. представників українського етносу.

Крім того, останніми трьома переписами в Румунії було офіційно зафіксовано наявність «окремих національностей» – русинів та гуцулів, що породжує велику проблему щодо визначення ними власної національної ідентичності як етнічних українців та їхнього місця в загальному контексті вітчизняного і світового українства.

Слід також підкреслити, що впродовж 1977–1992 років загальна чисельність населення Румунії зросла на 5,8 %, а чисельність осіб, які задекларували себе українцями, – на 18,5 % (з 55 510 до 65 764 осіб). На нашу думку, такий демографічний вибух серед українців Румунії значною мірою пояснюється отриманою після революції 1989 року можливістю вільно задекларувати власну національність, а також тим, що половина з них проживала в бідних гірських районах Марамарощини, де, з одного боку, зберігалася традиційна міцна православна віра, а з другого, – широке розповсюдження отримали релігійні угруповання адвентистів та п'ятидесятників. Як відомо, і те, і інше спонукає сім'ї до багатодітності, що було характерно для місцевих українців протягом всього постсоціалістичного періоду розвитку Румунії.

Саме ці аспекти є предметом нашого дослідження, у ньому вперше концентрується увага на тих проблемах, з якими багато десятиліть поспіль стикаються українці в сусідній Румунії.

Українці в Румунії компактно проживають переважно в чотирьох історичних регіонах: на Марамарощині (північний регіон країни, який межує із Закарпатською та Івано-Франківською областями України – понад 31 тис. осіб), на Південній Буковині (північно-східний регіон, суміжний з Чернівецькою областю – 5,7 тис. осіб), у Добруджі (південно-східний регіон, розташований через Дунай від Одеської області – 1,3 тис. осіб) та у Східному Банаті (західний регіон Румунії – 8,6 тис. осіб). Упродовж

XX – на початку XXI ст., унаслідок різних причин – політичного, соціально-економічного або освітньо-культурного характеру, сформувалася відносно незначна діаспора в Бухаресті: за даними перепису населення Румунії 2011 року, вона складала 318 осіб. Водночас слід підкреслити, що етнічні українці проживають у кожному з 40 повітів Румунії, що також засвідчили дані перепису населення. Так, у повіті Алба офіційно було зареєстровано 39 етнічних українців, Арад – 840, Арджеш – 29, Бакеу – 51, Біхор – 107, Бистриця-Несеуд – 104, Ботошань – 644, Брашов – 89, Бреїла – 21, Бузеу – 11, Васлуй – 9, Вилча – 29, Вранча – 15, Галац – 82, Горж – 33, Димбовіца – 18, Джурджу – 13, Долж – 26, Караш-Северін – 4118, Келераш – 16, Клуж – 129, Ковасна – 28, Констанца – 257, Марамуреш – 36 685, Мехедінць – 28, Муреш – 41, Нямц – 42, Прахова – 34, Сату Маре – 1362, Селаж – 39, Сібіу – 55, Сучава – 949, Телеорман – 5, Тіміш – 6468, Тулча – 3847, Харгіта – 29 та у повіті Хунедоара – 239 осіб українського походження. Проте, як вважає головний редактор газети «Український вісник», відомий у Румунії та в середовищі світової української діаспори публіцист, поет і письменник М. Михайлюк, ці показники з чистою совістю «можна подвоїти, бо відомо ж, що багато українців пишуться румунами» [8, с. 5].

Переважна більшість етнічних українців Румунії є автохтонним населенням, яке компактно проживає у прикордонних з Україною повітах (Марамуреш, Сату Маре, Сучава, Ботошань). Частина території повітів Сучава та Ботошань свого часу входила до складу Київської Русі, зокрема Галицько-Волинського князівства.

Основна частина українців у Румунії – сільське населення (понад 83 %). У містах проживає лише 16,2 %. Найбільше їх у таких міських центрах, як Сучава, Редеуць, Сірет, Бая Маре, Сату Маре, Сігету Мармаціей, Клуж-Напока, Карансебеш, Лугож, Решіца, Арад, Бистриця, Тулча, Констанца та Бухарест.

З історичного погляду, українців Румунії можна поділити на чотири групи. Першу й найчисельнішу складають українці Марамарощини і Південної Буковини. Так, Міклош Олег (1493–1568) у праці «Хунгарія» писав, що в XV ст. мешканцями Угорського королівства були представники 12 національностей, серед них і «рутени», тобто українці, які жили на Марамарощині та в її околицях ще у XII ст. Отже, ці факти спростовують твердження тих румунських авторів, які наполягають, що «рутени» оселилися в цих краях лише у XVIII–XIX ст. Зазначимо, що у XII ст. не лише Румунії як держави, але й Валахії та Молдови ще не існувало.

Відомі молдовські літописці та історики Г. Уреке (1592–1647), М. Костін (1633–1691) та Д. Кантемир (1673–1723) у своїх творах чітко зафіксували факт проживання українців з найдавніших часів у східних регіонах нинішньої Румунії (повіти Сучава, Ботошань, Ясси тощо). Наприклад, М. Костін у своєму літопису серед населення Молдови чітко виділив русинів, які «заселяли Чернівці, Хотин, всю область Дністра, цинуті [області. – Т. Р.] Оргей, Сорока і на Пруті половину Ясського, а також половину Сучавського цинутів» [11, р. 233].

У латиномовній праці Д. Кантемира «Опис Молдавії» (1716) є спеціальний розділ «Про інше населення Молдавії», який починається такими словами: «Важко повірити, щоб існувала ще якась країна, оточена такими тісними кордонами, як Молдова, та яка охопила б стільки і таких різних народів» [10, р. 296]. Серед перелічених ним народів фігурують також «козаки» та «руські». «Козаками» автор називав запорожців, уточнюючи, що вони були воїнами і служителями при дворі молдовського господаря, а «руські» (етнічні українці) були кріпаками [10, р. 297]. Також Д. Кантемир підкреслював, що ті українці, «які були переселені з Польщі [фактично із західної частини нинішньої України. – Т. Р.] до середини території Молдови, з часом забули батьківську мову і засвоїли молдовську, а ті, які прожи-

вають біля кордонів з Польщею, до сьогодні розмовляють русинською і польською» [10, р. 298]. Таким чином, видатний учений-енциклопедист розрізняв серед українців Молдови таких, які були переселені, і таких, які мешкали тут з давніх часів. Його «Опис Молдавії» – вагомий доказ постійного проживання українського населення як на території всієї сучасної Республіки Молдова, так і в межах Північно-Східної Румунії. Отже, українці Південної Буковини не іммігранти, не діаспора, як це стверджують деякі румунські історики, а корінні жителі.

Автохтонність українського населення нинішнього Сучавського та частини Ботошанського повітів достатньо аргументовано розглядається у книзі румунського автора українського походження А. Шейчука «Українська проблема у Південній Буковині: наша точка зору», яка була видана за кошти Союзу українців Румунії у 2001 році [16]. Невипадково цю роботу необгрунтовано критикували деякі румунські історики, політологи та етнологи. Одним з лейтмотивів для критики позиції зазначеного автора стало аргументоване доведення ним безпідставності теорії румунських дослідників про безперервне проживання з найдавніших часів на території південної частини Буковини лише румунів та переселенський характер українського етнічного чинника в регіоні. А. Шейчук оперує солідною документальною базою, що дісталася йому у спадок від відомого історика українського походження М. Чередарика, наводячи на користь автохтонності українців на території сучасного Сучавського повіту Румунії, зокрема, один з актів канцелярії Угорського королівства XIII ст., у якому чітко зазначається, що південні кордони Галицького князівства в 1228 році доходили до Келіманських гір (південно-західна частина Сучавського повіту, Румунія), а не обмежувалися Дністром. А. Шейчук також посилається на дослідження румунського історика міжвоєнного періоду Т. Белана, який стверджував: «Слов'яни і монголи були суперниками на

території Буковини в той час, коли румуни тут ще не з'явилися» [16, р. 33]. Цією цитатою він додатково аргументував свій висновок про те, що українці проживали на території Південної Буковини з давніших часів, тобто вони є автохтонним населенням.

Другу групу українців Румунії становлять біженці з України: це спадкоємці п'ятитисячної мазепинської еміграції до Молдови та Валахії після поразки союзницьких військ шведського короля Карла XII і гетьмана України І. Мазепи під Полтавою у червні 1709 року [7, с. 167], а також нащадки запорізьких козаків, предки яких чисельністю до 54 тис. осіб були змушені покинути Україну після зруйнування в 1775 році Запорізької Січі російською імператрицею Катериною II. Перші знайшли притулок здебільшого в Яссах, Бухаресті та Сучаві, а другі поселилися в Північній Добруджі та гирлі Дунаю (на території сучасних повітів Тулча та Констанца). Там свого часу отримали від Османської імперії право на самоврядування і в 1812 році заснували Задунайську Січ (на зразок Запорізької Січі), яка проіснувала до 1828 року. Пізніше їхні козацькі ради і села поповнювалися українськими втікачами від російського кріпацтва, а згодом – і українцями з різних регіонів Румунії. У середині 1990-х років, за підрахунками румунського дослідника українського походження І. Мінтянського, таких сіл, або слобід, налічувалося близько 30 [5, с. 5]. Станом на 2017 рік з майже 150 населених пунктів повіту Тулча в 40 селах значну частину населення складали українці (за даними Союзу українців Румунії, – до 15 тис. осіб). У дев'яти з чотирнадцяти населених пунктів цього повіту, де етнічні українці склали більшість населення, збереглася низка культових споруд, зведених протягом XVIII–XX ст. задунайськими козаками або їхніми нащадками. Українцями були також засновані такі населені пункти: Ісакча, Гамчарка, Чукурова, Телиця, Циганка, Пошта, Тулча, Чаталкьой, Патладжанка, Пардина, Кілія, Татанир, Летя, Склинав, Крішан, Горгова,

Караорман, Святий Георгій, Ілгани, Вікторія, Верхній Дунавець, Нижній Дунавець, Муригьол, Махмудія тощо.

До третьої групи належать мешканці 10 українських сіл у Східному Банаті, що на заході Румунії. Вони – нащадки вихідців із Марамарощини та Закарпаття: лемки, бойки і гуцули, які оселилися там за часів Австрійської та Австро-Угорської імперії в другій половині XVIII ст. після витіснення турків із цих територій, а також у результаті трудової міграції на початку XX ст. Як наслідок, у цьому регіоні сформувалася компактна та добре згуртована українська громада, що проживає в нинішніх румунських повітах Тіміш та Караш-Северін.

Ще одна специфічна група українців з'явилася в Румунії внаслідок поразки національно-визвольного руху 1917–1920 років в Україні. Наприкінці 1920 року Румунія стала одним з центрів української політичної еміграції прибічників державної незалежності з території Наддніпрянської України. Створений у вересні 1923 року українською громадою в Румунії емігрантський Громадсько-допомоговий комітет зареєстрував влітку 1929 року майже три тисячі переселенців. У 1930-х роках найбільшими центрами української політичної еміграції в Румунії були міста Бухарест, Брашов, Бакеу, Ватра Дорней, Джурджу, Пятра Нямец тощо. З початком Другої світової війни багато представників української політичної еміграції вступили до лав румунської армії та воювали проти СРСР у надії на звільнення України від радянської системи, за що в 1944 році розплатилися власним життям або свободою. Проте незначна група їхніх нащадків збереглася дотепер, зокрема в Бухаресті, концентруючи свої зусилля на культурно-мистецькій діяльності [13, р. 28].

Слід підкреслити, що в багатьох селах Румунії українці називають себе «руськими людьми», а мову свою – «руською». До того ж і румунське населення називає українців «рушь» (руськими людьми). Цією обставиною румунський науковець українсько-

го походження І. Робчук пояснює, чому в селах з корінним українським населенням (Арджел, Молдовиця, Молдова-Сулиця Сучавського повіту; Руськове, Криве, Верхні Поляни, Вишня Рівна повіту Марамуреш) матеріали перепису 1977 року засвідчили наявність представників «руської національності», які, безперечно, є не росіянами, а українцями. Він зазначив, що слово «руський» (у синтагмах «руські люди» та «руська мова») у Румунії є звичайним синонімом до слова «український», яке зберігається донині ще з періоду Київської Русі [2, с. 2].

Представники української громади Румунії неодноразово звертали увагу офіційної влади на те, що в деяких населених пунктах країни з майже повністю українським населенням переписи 1992, 2001 та 2011 років українців не виявили. Означене було підтверджено і під час проведення в 1998 році дослідниками з України соціологічного опитування українського населення Румунії, зокрема під час бесід з мешканцями й представниками влади українських сіл Іпотешть та Семенич Ботошанського повіту. У зазначених населених пунктах були відсутні заклади, призначені для задоволення національно-культурних запитів українців, однак, усупереч багатолітній примусовій асиміляції, 39,1 % опитаних мешканців с. Семенич виявили бажання, щоб їхні діти володіли українською мовою. Щоправда, лише 17,4 % респондентів хотіли б, щоб їхні діти вивчали українську мову в початкових класах. У цьому населеному пункті лише 10 % опитаних назвали українську мову рідною, 5,8 % у сім'ї спілкувалися нею, а ще 11,6% – українською та румунською [1, с. 15]. Подібна ситуація спостерігалася і в інших місцевостях компактного проживання українського етносу Румунії.

Значне скорочення чисельності українців, як й інших національних меншин Румунії, сталося через цілеспрямовані вказівки влади і відповідні заходи місцевих комісій з питань періодичного проведення переписів, унаслідок чого багато українців свідомо було

zareєстровано румунами. Водночас, на думку І. Робчука, у цьому винні не лише офіційні органи, але й самі українці. Дані перепису по окремих населених пунктах, які зберігаються у фондах Дирекції демографічної статистики, засвідчили, що в деяких українських селах, наприклад Калинешть або Данила Сучавського повіту Румунії, не було зафіксовано жодного українця, тоді як у с. Балківці й с. Негостина всі мешканці записалися українцями [2, с. 2]. Усілякими утисками як режим Чаушеску, так і постсоціалістичні органи влади примушували й примушують українців Румунії та представників інших національно-етнічних груп зрікатися рідного коріння. До практики післявоєнних залякувань депортацією до СРСР додалися інші примусові методи румунізації етнічних українців, що призвело до такого явища: станом на 2007 рік в країні проживали понад 3 тис. румунів, що визнавали українську мову рідною, тобто фактично вони є українцями, які через ті чи інші обставини зреклися власної національності. З іншого боку, 4674 українця визнавали рідною румунську мову [15, р. 78]. Усе це переконливо підтверджує факт їхньої румунізації.

У більш складному становищі перебувають українці в повіті Тулча, тобто нащадки запорізьких козаків. Кореспондент газети «Голос України» А. Марціновський, який у 2002 році адресно відвідав місця компактного проживання етнічних українців Румунії, висловив таку думку: «Українські села Добруджі – Верхній Дунавець, Нижній Дунавець та Муригьол – є промовистою ілюстрацією цілком реальних для румунських українців перспектив. І, можна не сумніватися, перспектив для багато кого в Румунії дуже бажаних. Примар комуни Муригьол А. Аурел визнав, що 70 % мешканців у цих трьох селах є українцями. Проте, за даними перепису населення 2002 року, із майже 2,5 тис. чоловік українцями записалися всього 240 осіб. Як повідомила тодішня голова організації Союзу українців Румунії повіту Тулча М. Карабін, село Караорман,

в якому вона народилася, “повністю українське, лише не так давно там оселилася одна румунська сім'я. А за переписом вийшло – всі румуни”» [4, с. 3].

У цьому контексті А. Шейчук вважає, що найбільшою проблемою українців Румунії є їх «поступова і незворотна асиміляція у велику румунську масу. І якщо до цього ще додамо оті дві основні характерні риси, властиві українському населенню Румунії: майже цілковита відсутність національної свідомості, яка до того ж роздвоєна постійною наявністю необґрунтованих комплексів національної другорядності та меншовартості, то отримаємо переконливу картину того, що відбувається усередині місцевої української меншини», – підкреслює дослідник [17, р. 29].

Серед негативних явищ особливе місце посідає прагнення правлячих та інших зацікавлених кіл розколоти місцевих українців не лише шляхом створення різних організацій, але й за допомогою штучного розділення українського етносу. Так, порядок проведення та результати першого після повалення режиму Чаушеску перепису населення у 2002 році підтвердили, що в Румунії не відмовилися від попередньої практики «вигадування» псевдоетносів. Переконливим свідченням цього стало те, що у відповідних матеріалах перепису окремими національними меншинами вперше офіційно були виділені «русини» («рутени») і «гуцули» [4, с. 11]. «Русинська» і «гуцульська» меншини, на переконливу думку румунського професора українського походження, доктора К. Регуша, є вигадкою вузького кола румунських лідерів, породженою глибокими українофобськими почуттями. Політична мета «вигадування» псевдоетносів (гуцулів та русинів), очевидно, полягає в тому, щоб роз'єднати українську меншину в Румунії за принципом «поділяй і володарюй» [9, с. 2].

Свідченням цього стала, зокрема, офіційна реєстрація Культурологічного союзу русинів Румунії (далі – КСРР), створеного в липні 2000 року доктором Клузького університету ім. Бабеша-Больяй Г. Фірцаком, за три

місяці до парламентських виборів у країні. Цей союз склався з 11 повітових філій, хоча, згідно з даними перепису населення 2002 року, у всій Румунії лише 263 особи назвали себе русинами. Голова КСРР Г. Фірцак, який не володіє українською мовою, взяв участь у парламентських виборах і став депутатом Палати депутатів Парламенту Румунії від русинів, паралельно виконуючи обов'язки голови Союзу українців Румунії. Він відкрив власний парламентський офіс у м. Деві, де проживають лише 19 русинів. Незважаючи на те, що українці мають свого депутата в парламенті, представник румунських русинів автоматично став членом Ради національних меншин Румунії, а держава щорічно виділяє КСРР субсидії у розмірі понад 36 тис. доларів США [3, с. 78].

Як відомо, русини не є окремою національною меншиною, а лише субетносом українського народу. Назва «русини» (або «рутени» – румунською мовою) – відмінна від етноніма «українці» фонетичною формою, але тотожна за своєю суттю. Ще в договорі 1649 року між Козацькою державою Б. Хмельницького і Польщею тодішня Україна й українці названі «земля Руська», «народ руський», «звичаї руські». Похідна від слова «Русь» самоназва «русини» зберігалася у Західній Україні до початку ХХ ст., а на Закарпатті почала поступатися самоназві «українці» лише в 1920–1930 роках. За часів Австро-Угорської імперії «рутенами», або «русинами», називали українців Буковини, Галичини та Закарпатської України, звідки ця самоназва розповсюдилася і на українців Марамарощини, яка нині входить до складу Румунії.

Крім цього, у 1994 році в Сучаві етнічний українець В. Маковей заснував та офіційно зареєстрував Генеральний союз асоціацій гуцулів Румунії (далі – ГСАГР). Пізніше керівники цієї організації намагалися увійти до складу парламенту країни, однак їхня спроба закінчилася провалом. Так званий гуцульський електорат не підтримав кандидатів від ГСАГР. Однак члени русинської

та гуцульської організації продовжують не визнавати себе частиною загальносвітового українського етносу.

Отже, офіційне визнання Бухарестом русинів і гуцулів окремими від українців етнічними групами – це ні що інше, як спроба штучного «розмивання» української громади Румунії, прагнення до її організаційного роздроблення та зменшення її ролі, потенціалу і питомої ваги в румунському суспільстві. Така упереджена позиція, на нашу думку, була своєрідною реакцією влади на визнання Україною румунів і молдован окремими етносами. Стало очевидним, що через впровадження такої політики офіційний Бухарест вживає заходів, щоб легітимізувати розкол української меншини Румунії на різні етнічні групи шляхом легалізації результатів загальнонаціональних переписів населення, під час яких до переліку національностей штучно були внесені «гуцули» і «русини». Так, деякими представниками української громади було зафіксовано непоодинокі порушення чинного законодавства, коли румунські переписувачі заповнювали графу «національність» без врахування вільного самовизначення громадян українського походження, що пізніше використовувалося для фальсифікації реальної чисельності етнічних українців. Значною мірою така ситуація була обумовлена і пасивністю Союзу українців Румунії та Демократичного союзу українців Румунії (далі – ДСУР).

У зв'язку із цим А. Шейчук як автор низки наукових праць, присвячених історії та сучасності українців Румунії, а також як один з лідерів Сучавської повітової організації ДСУР, порушив питання щодо необхідності офіційного звернення до уряду Румунії з вимогою не виділяти на державному рівні в окремі етнічні групи гуцулів та рутенів / русинів. На його думку, ці етноніми не мали б фігурувати під час майбутніх переписів населення Румунії [16, р. 171]. Проте ані ДСУР, ані СУР з таким закликом до уряду Румунії не звернулися, що свідчить насамперед про їхню непослідовність у діях і відсутність

рішучості в обстоюванні власних позицій та інтересів місцевої української громади.

Слушні зауваження щодо етнічної належності гуцулів до українців висловлені в документованій монографії кандидата історичних наук С. Попика «Українці в Австрії 1914–1918» [6, с. 116–125], а в Румунії відомі вчені І. Рябошапка, К. Регуш, І. Робчук та інші написали чимало наукових праць про місцевих гуцулів, доводячи, що вони є таким же субетносом українського народу, як і бойки, лемки тощо.

Аналогічної позиції дотримуються й угорці Румунії. Так, наполягаючи на необхідності прийняття закону про статус національних меншин, заступник голови Демократичного союзу угорців Румунії, сенатор Є. Ковач-Петер зазначив, що завдяки затвердженню у жовтні 2003 року змінам та доповненням до Конституції Румунії основний закон нарешті дозволяє ухвалити такий документ, який має дати чітке визначення національним меншинам і не допускати появи неіснуючих національних груп. Однак на практиці такі групи реєструються, а їх представники просуваються зацікавленими політичними колами в органи законодавчої влади країни і виконують роль додаткових інструментів для маніпуляції роз'єднувальними й асиміляційними процесами, у тому числі під час прийняття вигідних румунській владі політичних рішень [12, р. 3].

Позиція та висловлювання румунських авторів українського походження підтверджують наведену вище тезу про те, що процес асиміляції українців Румунії послідовно продовжувався і після повалення тоталітарного режиму Чаушеску, незважаючи на те, що у країні було схвалено низку законодавчих актів, які в тій чи іншій мірі забезпечують права та свободи національних меншин. Проте їх імплементація гальмується не лише певними політичними партіями і громадськими організаціями, на кшталт колишньої ультрарадикальної партії «Велика Румунія» (далі – ПВР), але й деякими урядовими

інститутами, до складу яких входить низка службовців, що відкрито або завуальовано підтримують румунських націонал-радикалів та не бажають відродження національної ідентичності українців і представників інших національних меншин. Той факт, що троє румунів з десяти підтримали позицію ПВР, а в середньому кожен п'ятий громадянин Румунії голосував за неї на парламентських виборах 1992, 1996, 2000 та 2004 років, забезпечуючи їй високий рейтинг – від 14 до 23 % голосів – та входження до 2008 року до складу законодавчого органу Румунії, яскраво засвідчив, що саме відбувалося в румунському соціумі постсоціалістичного періоду стосовно національних меншин і, зокрема, етнічних українців [14, р. 30].

Однією з відчутних проблем українців Румунії ідентифікаційного, соціального, духовного та організаційного характеру стала їхня ізоляція, насамперед унаслідок географічної віддаленості регіонів їх компактного проживання. Як писав із цього приводу у 2006 році згаданий вище М. Михайлюк у статті «Скільки українців у Румунії, і де вони проживають», за винятком українців Марамароцини, Сучавщини, Банату, Арадського, Ботошанського, Галацького та Сатумарського повітів, а також столиці, решта українців не мають доступу до організованого СУР або ДСУР національного культурно-просвітницького життя, до можливості отримання освіти рідною мовою, ознайомлення з українською пресою, участі в культурній діяльності, спілкування із співвітчизниками тощо [8, с. 5]. Від цього страждають етнічні українці, які дисперсно мешкають у 33-х повітах Румунії та найбільше піддаються незворотному процесу асиміляції. З іншого боку, привертає увагу неготовність згаданих організацій українців до надання допомоги ізольованим громадам і особам, відсутність усвідомлення керівниками цих двох об'єднань безперспективності названої категорії українців, незважаючи на наявність низки друкованих та електронних засобів масової інформації, мережі Інтернет,

за допомогою якої можна увійти до осель багатьох українських сімей Румунії.

Слабкими залишалися й безпосередні контакти українців Румунії з історичною батьківщиною – Україною. Так, 38,5 % респондентів проведеного в 1998 році соціологічного опитування українців Румунії заявили, що ніколи не були в Україні. Хоча близьких родичів там мають 41,8 %, лише 21,9 % опитаних періодично бували в Україні для зустрічі з ними [1, с. 14]. Важливу роль у підтримці зв'язків українців з історичною батьківщиною відіграють міжособистісні стосунки з родичами та близькими друзями. Водночас інші форми зв'язку, розвиток яких так чи інакше повинна стимулювати держава, зокрема отримання освіти, робочі поїздки, культурні контакти тощо, не набули достатнього поширення. Так, унаслідок того, що далеко не всі учні українського походження мають можливість брати участь у щорічних олімпіадах з української мови та літератури, переможці яких традиційно відвідують Україну, останнім часом виникла нова небезпечна тенденція, а саме: усе більше учнів українського походження (зокрема, через членство Румунії в ЄС) надають перевагу під час вибору мов для вивчення англійській, італійській, французькій, іспанській тощо. Відтак можливість відвідати Україну під час навчання, ознайомитися з історичною батьківщиною, що може стати важливим стимулом для консолідації та популяризації української мови та культури, значно звужується.

Як зазначалося вище, переважна частина українського етносу Румунії проживає компактними поселеннями. Серед опитаних українськими дослідниками в 1998 році 61,8 % мали у своєму близькому оточенні переважно українців, 18,3 % – українців і румунів приблизно порівну, а 18,1 % – представників інших національностей. Тому природно, що в сім'ї та з друзями більшість з них спілкуються українською або румунською мовами, незалежно від фаху, віку, рівня освіти тощо. Крім того, у 53,6 % респондентів трудовий (навчальний) колектив складався

здебільшого з українців, у 33,3 % – з представників інших національностей. Утім, попри переважно українське оточення на роботі, майже кожен другий опитаний спілкувався румунською мовою, а українською – лише 18,9 % респондентів [1, с. 50–51]. Таким чином, незважаючи на компактність проживання українців Румунії, у більшості випадків мовою спілкування у трудових та навчальних колективах залишається румунська. На нашу думку, це є серйозною ознакою поглиблення асиміляційного процесу українців Румунії. Практика доводить, що достатньо появи одного румуна в будь-якому колективі етнічних українців під час їхніх зборів, проведення культурних заходів тощо, щоб усі присутні автоматично переходили у своїх виступах або розмовах на румунську мову. Підтвердженням цього став багаторічний досвід проведення регіональних та загальнонаціональних олімпіад з української мови й літератури для учнів VII–XII класів румунських шкіл і ліцеїв, де вивчають зазначені предмети. Уся підготовчо-організаційна робота та урочистості з приводу відкриття, нагородження переможців та закриття таких олімпіад зазвичай проводилися румунською мовою, що зводить нанівець старання учнів довести високий рівень володіння українською, оскільки вони на практиці переконуються, що нею не користуються навіть під час таких важливих заходів. Відповідальні за проведення цих олімпіад радник профільного міністерства Румунії та повітові інспектори-фахівці з української мови і літератури в

регіонах компактного проживання етнічних українців пояснюють таке явище присутністю на заходах одного-двох представників румунських органів влади, які не володіють українською мовою, і тому через «них треба спілкуватися державною румунською мовою». По суті, це є яскравим свідченням сервільності певної частини української інтелігенції перед офіційною владою та прямим відображенням нав'язаної їй боязні бути звинуваченим в українському націоналізмі, унаслідок чого вони, зокрема, відмовляються від вживання рідної мови під час проведення публічних заходів за масовою участю співвітчизників українського походження.

Отже, достатньо чисельна українська громада Румунії, переважна частина якої є автохтонним населенням з глибоким історичним корінням проживання в сусідній з Україною державі, продовжує штучно й упереджено піддаватися двом негативним і небезпечним процесам: асиміляції та румунізації, очевидним наслідком чого стає стрімке скорочення чисельності громадян Румунії, які визначають себе представниками українського етносу. За таких обставин, невідкладним обов'язком відповідальних за підтримку закордонних українців органів влади України, новоствореного Українського інституту при Міністерстві закордонних справ, вітчизняних творчих та мистецьких колективів, української інтелігенції в цілому має стати всебічна підтримка українців Румунії, аби не допустити їх незворотного зникнення з етнічної та етнографічної карти Європи.

Список використаних джерел

1. Аза Л. О., Попок А. А., Швачка О. В. Українці Румунії: сучасний стан та перспективи етнокультурного розвитку. Київ : Соціс ; Рівне : Ліста, 1999.

2. Вільне слово. Часопис Союзу українців Румунії, 1990. № 10. 16 трав.

3. Демократична Спілка Українців Румунії. Повсякденні аспекти. *Lumea Carpatică*. 2003. № 1 (5).

4. Марціновський А. Чи легко бути українцем у Румунії? *Голос України*. 2002. № 213. 15 лист.

5. Мінтянський І. Українці в Румунії. *Вільне слово. Часопис Союзу українців Румунії*. 1990. 16 лип.

6. Попик С. Українці в Австрії 1914–1918. Київ ; Чернівці : Золоті Литаври, 1999.

7. Рендюк Т. Г. Гетьман Іван Мазепа – відомий і невідомий... = Hetman Ivan Mazepa – known and unknown. Київ : АДЕФ-Україна, 2010.

8. Український вісник. Часопис Союзу українців Румунії. 2006. № 13–15.

9. Українці в Румунії та забезпечення їхніх прав. *Час*. 2004. 29 квіт. – 13 трав.
10. Cantemir D. *Descriptic antique et moderni status Moldoviae*. București, 1975.
11. Costin M. *Opere*. București, 1958.
12. *Evenimentul zilei*. 2004. 3 februarie.
13. Rendiuk T. Emigrația ucraineană în România interbelica. *Magazin istoric*. 2009. № 4 (505).
14. Rezultatele finale ale Recensământului din 2011 : Tab 8. Populația stabilă după etnie – județe, municipii,

orașe, comune / Institutul Național de Statistică din România. URL : <http://www.recensamantromania.ro/rezultate-2/> (accesat în 20.06.2019).

15. *Romania Business Journal*. 2002. July 10–16.
16. Șeiciuc A. Problema ucraineană în Bucovina Sudică: punctul nostru de vedere. București : Mustang, 2001.
17. Șeiciuc A. Ucrainenii din Bucovina Sudică: «quo vadis?». *Верховина*. 2006. № 1 (4).

References

1. Aza L., Popok A., Shvachka O. (1999) *Ukrayintsi Rumuniyi: suchasnyy stan ta perspektyvy etnokulturnoho rozvytku* [Ukrainians of Romania: Current State and Prospects of Ethno-Cultural Development]. Kyiv: Sotsis; Rivne: Lista.
2. (1990) *Vilne slovo. Chasopys Soyuzu ukrayintsiv Rumuniyi* [The Free Word. A Periodical of the Union of the Ukrainians in Romania], no. 10, May 16.
3. (2003) *Demokratychna Spilka Ukrayintsiv Rumuniyi. Povsiakdenni aspekty* [Democratic Union of the Ukrainians in Romania. Ordinary Aspects]. *Lumea Carpatică*, no. 1 (5).
4. Martsinovskyi A. (2002) Chy lehko buty ukrayintsem u Rumuniyi? [Is It Easy to Be a Ukrainian in Romania?], *Holos Ukrayiny* [Voice of Ukraine], no. 213, November 15.
5. Mintianskyi I. (1990) *Ukrayintsi v Rumuniyi* [Ukrainians in Romania]. *Vilne slovo. Chasopys Soyuzu ukrayintsiv Rumuniyi* [The Free Word. A Periodical of the Union of the Ukrainians in Romania], July 16.
6. Popyk S. (1999) *Ukrayintsi v Avstriyi 1914–1918* [Ukrainians in Austria 1914–1918]. Kyiv; Chernivtsi: Zoloti Lytavry.
7. Rendiuk T. (2010) *Hetman Ivan Mazepa – Known and Unknown ...* Kyiv: ADEF-Ukrayina.
8. (2006) *Ukrayinskyi visnyk. Chasopys Soyuzu ukrayintsiv Rumuniyi* [The Ukrainian Herald. A Periodical of the Union of the Ukrainians in Romania], no. 13–15.

9. (2004) *Ukrayintsi v Rumuniyi ta zabezpechennia yikhnikh prav* [Ukrainians in Romania and Ensuring of Their Rights]. *Час* [Time], April 29 – May 13.
10. Cantemir D. (1975) *Descriptic antique et moderni status Moldoviae* [Ancient Description and Current State of Moldova]. București.
11. Costin M. (1958) *Opere*. București.
12. (2004) *Evenimentul zilei* [Daily Event], February 3.
13. Rendiuk T. (2009) *Emigrația ucraineană în România interbelica* [Ukrainian Emigrants in Romania between the Wars]. *Magazin istoric*, no. 4 (505).
14. *Rezultatele finale ale Recensământului din 2011* [Final Results of the 2011 Population Census]: «Tab 8. Populația stabilă după etnie – județe, municipii, orașe, comune» (Institutul Național de Statistică din România). Iulie 2013. Accesat în 20 iunie 2019.
15. (2002) *Romania Business Journal*, July 10–16.
16. Șeiciuc A. (2001) *Problema ucraineană în Bucovina Sudică; punctul nostru de vedere* [The Ukrainian Problem in Southern Bukovyna; Our Point of View]. București: Mustang.
17. Șeiciuc A. (2006) *Ucrainenii din Bucovina Sudică: «quo vadis?»* [Ukrainians in Southern Bukovyna: «quo vadis?»]. *Verkhovyna* [Highlands], no. 1 (4).